

SELETUSKIRI
regionaalministri määruse „Tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu
tunnustamine“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Regionaalministri määruse „Tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamine“ eelnõu (edaspidi *eelnõu*) kehtestatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse (edaspidi *ELÜPS*) § 7 lõike 2, § 76 lõike 4 ja § 77 lõike 2 alusel.

Eelnõuga kehtestatakse tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamise täpsemad nõuded, sealhulgas nõuded tootjaorganisatsioonile, nõuded tema põhikirja, liikmete arvu ning toodangu koguse või väärtuse kohta, tunnustamise taotlemise ja taotluse menetlemise kord ning taotlusele esitatavad nõuded ja teavitamisel esitatavate andmete loetelu.

Tunnustatud tootjaorganisatsioon on teatava sektori tootjatest koosnev, nende algatusel loodud ja nende poolt demokraatlikult juhitud organisatsioon. Tootjaorganisatsioonide liit on asutatud tootjaorganisatsioonide algatusel ja koosneb teatava sektori tootjaorganisatsioonidest ning teostab tootjaorganisatsioonide tegevusi ja eesmärke.

Tootjaorganisatsioonide ja nende liitude peamine eesmärk on tugevdada põllumajandustootjate positsiooni tarneahelas. Kuulumine tootjaorganisatsiooni või nende liitu aitab põllumajandustootjatel vähendada tehingukulusid ning teha koostööd teiste põllumajandustootjatega oma toodete töötlemisel ja turustamisel. Seeläbi on põllumajandustootjatel parem ühine läbirääkimispositsioon, võimaldades näiteks koondada tarneid, parandada turustamist, pakkuda liikmetele tehnilist ja logistilist tuge, aidata kvaliteedijuhtimisega, soodustada teadmussiiret. Tootjaorganisatsioon tegeleb vähemalt ühe Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013¹ artiklis 152 loetletud tegevusega ja järgib vähemalt üht samas artiklis nimetatud eesmärki. Tunnustuse saamiseks peavad tootjaorganisatsioonid vastama käesolevas eelnõus sätestatud nõuetele nagu näiteks minimaalne liikmete arv ja toodete minimaalne kogus või väärtus. Teatavad nõuded kehtivad ka organisatsiooni põhikirja kohta, mis eelkõige peab andma liikmetele võimaluse organisatsiooni demokraatlikult juhtida. Tootjaorganisatsioonide tegevuse põhimõtted tulenevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklitest 152–154 ja 159–161.

Tunnustatud tootjaorganisatsioonina tegutsemise oluliseks eeliseks saab pidada ka erandeid Euroopa Liidu konkurentsieeskirjadest – tunnustatud tootjaorganisatsioon võib oma liikmete nimel kavandada nende kogutoodangu või selle osa tootmist, optimeerida tootmiskulusid, viia põllumajandustoodeteid turule ja pidada läbirääkimisi põllumajandustoodete tarnelepingute üle. Tulenevalt konkurentsieranditest, on oluline, et erandid kehtiks sarnastele tegutsemise reeglitele alluvatele organisatsioonidele. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1308/2013 ongi selleks loodud tunnustatud tootjaorganisatsiooni mõiste ning nimetatud määruse kohaselt lubatakse tootjaorganisatsioonina tunnustada ainult sellist juriidilist isikut, kelle põhikirjaga on sätestatud eeskirjad, mis võimaldavad tootjal liikmetel demokraatlikult

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1308/2013, millega kehtestatakse põllumajandustoodete ühine turukorraldus ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 922/72, (EMÜ) nr 234/79, (EÜ) nr 1037/2001 ja (EÜ) nr 1234/2007 (ELT L 347, 20.12.2013, lk 671–854).

kontrollida oma organisatsiooni ja tema otsuseid. Viimane ei kehti piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni kohta.

Euroopa Liidu õigusega ei ole määratletud ühistulise tegevuse juriidilist vormi, kuna liikmesriigiti on ühistuline tegevus ning selleks sobivaimad tegutsemisvormid reguleeritud erinevalt. Lähtuvalt liikmeriigi õiguskorrast otsustab sobivaima juriidilise isiku vormi iga liikmesriik ise: Eestis on selleks tulundusühistu. Tulundusühistuseaduse § 43 kohaselt on ühel liikmel otsustamisel üks hää, mis tagab ühistu demokraatliku juhtimise. Erandina teistest tootjaorganisatsioonidest saab piima- ja piimatootesektoris ennast tootjaorganisatsioonina tunnustada ükskõik milline juriidiline isik või juriidilise isiku selgelt määratletud osa, mis vastab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklis 161 sätestatud nõuetele. Seega on tunnustatud tootjaorganisatsioon eelkõige põllumajandustootjaid koondav tulundusühistu (piimasektoris lubatud muu ettevõtetusvorm), kes vastab tootjaorganisatsioonina tunnustamiseks sätestatud nõuetele. Siiski on ka piimandussektoris oma liikmete majanduslike huvide esindamiseks ühistulise tegevuse kaudu sobivaimaks vormiks tulundusühistu.

Euroopa Liidus (edaspidi *EL*) oli 2023. aasta seisuga tunnustatud tootjaorganisatsioone kokku 3163, aasta varem 3022. Kõige enam on tootjaorganisatsioone Prantsusmaal (594), Itaalias (541) ja Hispaanias (526). Enam kui pooled (1600) neist tegutsesid puu- ja köögiviljasektoris. Vaid kahes liikmesriigis – Leedus ja Luksemburgis ei ole praeguse seisuga mitte ühtegi tootjaorganisatsiooni. Kuni 2022. aasta veebruarini ei olnud ka Eestis ühtegi tootjaorganisatsiooni, kuid praeguseks on tunnustuse saanud kuus tootjaorganisatsiooni. Tootjaorganisatsioonide liite on ELis kokku 84 ja need asuvad peamiselt Prantsusmaal.

Viimastel aastatel on Eestis põllumajanduses tegutsevate tulundusühistute arv kasvanud, mis näitab, et põllumajandustootjate koondumine muutub järjest aktuaalsemaks ja ka põllumajandustootjad on avatumad võimalusele taotleda tulundusühistu tunnustamist tootjaorganisatsioonina. 2020. aasta lõpu seisuga oli Eestis registreeritud 113 aktiivset põllumajanduslikku tulundusühistut, mis koondasid 2259 põllumajandustootjat. Kuna enamik põllumajandusühistutest on siiski vähese turujõu ja läbirääkimispositsiooniga (49% on väikesed, kuni viie liikmega) võrreldes teiste tarneahela osalistega, siis on põllumajandustootjate üheks võimaluseks tugevdada oma positsiooni tarneahelas läbi koondumise.

Eelnõu on ette valmistatud asendamaks maaeluministri 9. juuni 2016. a määrust nr 38 „Tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamine“ uue terviktekstiga. Asendamise vajadus tuleneb asjaolust, et 1. jaanuarist 2023. a jõustus ELi ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse uus versioon. Eelnõuga muudetakse osades sektorites tootjaorganisatsioonide tunnustamiseks minimaalne sõltumatute liikmete arv ja minimaalne turustatava toodangu väärtus, lisatakse tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamise võimalus ka piima- ja piimatootesektoris, tunnustamise taotlemise protsessis muudatusi ei tehta.

Määruse eelnõu ja seletuskirja koostasid Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi põllumajanduspoliitika osakonna nõunik Ragne Lökk (625 6148; ragne.lokk@agri.ee), sama osakonna valdkonnajuht Janeli Tikk (625 6299, janeli.tikk@agri.ee). Juriidilise ekspertiisi määruse eelnõule tegi Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna nõunik Kadri Jänes (625 6539; kadri.janes@agri.ee). Keeleliselt toimetas eelnõu Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna peaspetsialist Laura Ojava (625 6523, laura.ojava@agri.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu koosneb viiest peatükist ja seitsmest paragrahvist.

Eelnõu §-s 1 kehtestatakse määruse reguleerimisala.

Eelnõu eesmärk on kehtestada tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamise täpsemad nõuded, sealhulgas nõuded tootjaorganisatsioonile, nõuded tema põhikirja, liikmete arvu ning toodangu koguse või väärtuse kohta, tunnustamise taotlemise ja taotluse menetlemise kord ning taotlusele esitatavad nõuded ja teavitamisel esitatavate andmete loetelu.

Eelnõu §-s 2 on sätestatud täpsemad nõuded tunnustamist taotlevale tootjaorganisatsioonile.

Eelnõu § 2 lõikes 1 sätestatakse, et tootjaorganisatsioonina võib tunnustada ELÜPS § 75 alusel tulundusühistut või Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 1435/2003 „Euroopa ühistu (SCE) põhikirja kohta“ rakendamise seaduses (edaspidi *SCEPS*) sätestatud Eestis asuv Euroopa ühistut (edaspidi *tootjaorganisatsioon*), kes vastab tootjaorganisatsioonile esitatud nõuetele.

Euroopa Liidu õigusega ei ole määratletud ühistulise tegevuse juriidilist vormi, kuna liikmesriigiti on ühistuline tegevus ning selleks sobivaimad tegutsemisvormid reguleeritud erinevalt. Lähtuvalt liikmeriigi õiguskorrast otsustab sobivaima juriidilise isiku vormi iga liikmesriik ise. Eestis on selleks tulundusühistu, kus ühel liikmel on otsustamisel üks hääl, mis tagab ühistu demokraatliku juhtimise. Seega, tunnustust saab taotleda tulundusühistu, mis vastab käesolevas eelnõus sätestatud nõuetele. Kuna tunnustatud tootjaorganisatsioonile kehtivad teatud erandid EL-i konkurentsieeskirjadest, on oluline, et erand kehtiks samasugustele organisatsioonidele. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 kohaselt lubatakse tootjaorganisatsioonina tunnustada ainult sellist juriidilist isikut, mille põhikirjaga on sätestatud eeskirjad, mis võimaldavad tootjaliikmetel demokraatlikult kontrollida oma organisatsiooni ja tema otsuseid. See tähendab, et ühel liikmel on otsustamisel üks hääl. Eestis on see põhimõte sätestatud tulundusühistuseaduse §-s 43.

Kuigi Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 161 lõike 1 kohaselt tunnustab liikmesriik piima- ja piimatootesektoris tootjaorganisatsioonidena kõiki juriidilisi isikuid või juriidiliste isikute selgelt määratletud osi, vastab Eestis piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni olemusele enim tulundusühistu, kelle eesmärk on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve ühise majandustegevuse kaudu. Tulundusühistu on sobivaim õiguslik vorm ka seetõttu, et sarnaselt teiste sektoritega vastab tulundusühistu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 161 lõikes 1 sätestatud nõuetele, sealhulgas ta koosneb piima- ja piimatootesektoris tegutsevatest tootjatest ning on loodud nende algausel.

Lisaks tulundusühistule võib tootjaorganisatsiooni tunnustamist taotleda SCEPS-is sätestatud Eestis asuv Euroopa ühistu (*Societas Cooperativa Europaea*) (edaspidi *SCE*), kes vastab eelnõu §-des 2 ja 4 sätestatud nõuetele, mis tähendab, et SCE peab täitma samamoodi tulundusühistule kõiki eelnõu §-des 2 ja 4 sätestatud nõudeid tootjaorganisatsiooni tunnustamise ja tunnustamise taotlemise kohta. SCE õiguslikku seisundit reguleerib SCEPS niivõrd, kuivõrd seda ei ole

reguleeritud nõukogu määrusega (EÜ) nr 1435/2003². Siinkohal on oluline märkida, et kui SCE soovib taotleda enda tunnustamist tootjaorganisatsioonina käesoleva määruse alusel, peab ta olema kantud äriregistrisse, mille kohaselt on tema asukohaks registreeritud Eesti. Nõukogu määruse (EÜ) nr 1435/2003 artikli 1 lõike 3 kohaselt on SCE peamine eesmärk oma liikmete vajaduste rahuldamine või nende majandusliku ja sotsiaalse tegevuse arendamine, eelkõige sõlmides nendega kokkuleppeid kaupade tarnimiseks või teenuste osutamiseks või selliste tööde tegemiseks, mida SCE ise teeb või tellib. Samuti võib SCE tegevuse eesmärk olla oma liikmete vajaduste rahuldamine, toetades selleks eespool kirjeldatud viisil nende osalemist ühe või mitme SCE või riikliku ühistu majandustegevuses. SCE võib tegutseda tütarettevõtja kaudu. Seega SCE loomise eesmärgid vastavad nii tunnustatud tootjaorganisatsiooni (juriidiline isik, kelle põhikirjaga on sätestatud eeskirjad, mis võimaldavad tootjaliikmetel demokraatlikult kontrollida oma organisatsiooni ja tema otsuseid) kui ka tulundusühistu (ühel liikmel on otsustamisel üks hääl, mis tagab ühistu demokraatliku juhtimise) loomise eesmärgile. Nõukogu määruse (EÜ) nr 1435/2003 preambuli punkti 12 kohaselt peaks üldpõhimõtetel põhineva, kuid ühistute eripära arvestava SCE kui uue Euroopa Liidu õigusliku vormi kasutuselevõtmine võimaldama ühistutel tegutseda väljaspool oma riigi piire kas osal või kogu ühenduse territooriumil. Seetõttu võimaldatakse edaspidi ka SCE-l ennast tootjaorganisatsioonina tunnustada.

Eelnõu § 2 lõike 2 kohaselt peab tootjaorganisatsioon olema tegutsenud vähemalt ühe majandusaasta. Tootjaorganisatsioonile esitavateks nõueteks on turustatud põllumajandustoodete väärtuse või tarnitava toorpiima koguse olemasolu, mis tähendab, et tootjaorganisatsioon peab olema tegutsenud enne tunnustamise taotlemist.

Eelnõu § 2 lõike 3 kohaselt peab tootjaorganisatsioon vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 152 lõikes 1 ja artikli 154 lõikes 1 sätestatud nõuetele või piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon artikli 161 lõikes 1 sätestatud nõuetele.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 152 kohaselt võib tunnustada põllumajandussektori tootjaorganisatsioone, mis on loodud tootjate algatusel ja koosnevad konkreetse sektori tootjatest, mida kõnealused tootjad kontrollivad. Tootjaorganisatsioon peab tegelema vähemalt ühe tegevusega (nt ühine töötlemine, turustamine, pakendamine, kvaliteedikontroll, sisendite ühishanked) ning järgima vähemalt ühte konkreetset eesmärki (nt tootmise kavandamine, pakkumise koondamine ja toodete turuleviimine, tootmiskulude optimeerimine).

Puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsioon peab vastavalt täiendavatele eeskirjadele eri sektorite jaoks, mis on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklis 160, järgima vähemalt ühte loetletud eesmärkidest:

- 1) selle tagamine, et tootmine kavandatakse ja kohandatakse vastavalt nõudmisele, eriti kvaliteedi ja kvantiteedi osas;
- 2) pakkumise koondamine ja liikmete toodete turuleviimine, sealhulgas otseturunduse kaudu;
- 3) tootmiskulude ja investeeringutasuvuse optimeerimine reageerimaks keskkonnavalastele ja loomade heaolu standarditele, ning omahindade tasakaalustamine.

Piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon peab vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 161 lõikes 1 sätestatud nõuetele. Piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioonid koosnevad tootjatest, on asutatud nende algatusel ja järgivad konkreetset eesmärki, mis võib hõlmata ühte või mitut järgmistest eesmärkidest:

² Euroopa Liidu Nõukogu määrus (EÜ) nr 1435/2003 Euroopa ühistu (SCE) põhikirja kohta (EÜT L 049, 17.2.2007, lk 35).

- 1) selle tagamine, et tootmine kavandatakse ja kohandatakse vastavalt nõudlusele, eriti kvaliteedi ja kvantiteedi osas;
- 2) tarnete koondamine ja nende liikmete toodete turuleviimine;
- 3) tootmiskulude optimeerimine ja omahindade stabiliseerimine.

Eelnõu § 2 lõikes 4 sätestatakse erinevates põllumajandustoodete sektorites minimaalne liikmete arv, kes toodavad selle sektori põllumajandustoodet, mille kohta tunnustamist taotletakse, ja kes ei ole üksteisega valitseva mõju kaudu seotud konkurentsiseaduse § 2 lõike 4 tähenduses.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 1 lõikes 2 on loetletud põllumajandustoodete sektorid (nt teravili, puu- ja köögiviljad, veise- ja vasikaliha, piim- ja piimatooted, sealih, lamba- ja kitseliha, muud tooted), kus saab tootjaorganisatsioone tunnustada.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 154 lõike 1 punkti b ja piima- ja piimatootesektori puhul artikli 161 lõike 1 punkti b kohaselt kehtestab liikmesriik tunnustamist taotleva tootjaorganisatsiooni liikmete miinimumarvu. Kui siiani sai tootjaorganisatsiooni tunnustamist taotleda tulundusühistu, kellel on vähemalt kümme liiget, siis varasemalt kehtinud tunnustamise nõuete rakendamisel on selgunud, et tuleb arvestada konkreetse sektori eripära ja sektoris tegutsevate tootjate arvu. Seega edaspidi kehtestatakse väiksemates sektorites, näiteks puu- ja köögiviljasektor, väiksemad liikmete arvud ja suuremates sektorites, näiteks piima- ja piimatootesektor, suuremad liikmete arvud. Tunnustamist taotleva tulundusühistu minimaalne liikmete arv peab koosnema sõltumatutest liikmetest ehk need liikmed ei tohi olla üksteisega seotud valitseva mõju kaudu konkurentsiseaduse § 2 lõike 4 tähenduses. See tähendab, et nendel sõltumatutel liikmetel puudub võimalus oluliselt mõjutada üksteise juhtorganite koosseisu, hääletamist või otsustamist või kasutada või käsutada teise liikme kogu vara või olulist osa sellest. Järelikult loetakse üheks liikmeks neid tunnustamist taotleva tulundusühistu liikmeid, kes on üksteisega seotud konkurentsiseaduse § 2 lõike 4 tähenduses valitseva mõju kaudu. Konkurentsiseaduse § 2 lõike 4 kohaselt on valitsev mõju võimalus ühe või mitme ettevõtja poolt ühiselt või ühe või mitme füüsilise isiku poolt ühiselt teise ettevõtja aktsiate või osade omamise kaudu, tehingu või põhikirja alusel või muul viisil otseselt või kaudselt mõjutada teist ettevõtjat, mis võib seisneda õiguses

- 1) oluliselt mõjutada teise ettevõtja juhtorganite koosseisu, hääletamist või otsuseid või
- 2) kasutada või käsutada teise ettevõtja kogu vara või olulist osa sellest.

Minimaalsete liikmete arvu nõue tootjaorganisatsioonil on sätestatud seetõttu, et tootjaorganisatsioonina tunnustamine eeldab põllumajandustootjate koostööd, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1308/2013 loetletud tegevusi ühiselt ellu viia ja selle kaudu seatud eesmäärke täita. Kui tunnustamist taotleks tootjaorganisatsioon, kelle liikmed on omavahel seotud, siis tegutsemine tunnustatud tootjaorganisatsioonina ei annaks soovitud tulemusi ega täidaks oma eesmärki, sest tootjaorganisatsiooni eesmärgid (tagamine, et tootmine kavandatakse ja kohandatakse nõudmise järgi, eriti kvaliteedi ja kvantiteedi osas, tootmiskulude ja investeringutasuvuse optimeerimine reageerimaks keskkonna- ja loomade heaolu standarditele, ning omahindade tasakaalustamine) ja tegevused (ühine kvaliteedikontrolli korraldamine, sisendite ühishanked) on laiemad kui üksnes põllumajandustoodete ühine turustamine (tegutsemine tulundusühistuna või tunnustatud tootjarühmana), mistõttu eeldab see liikmete vahel suuremat koostööd ja organiseeritust, et selle kaudu tugevdada põllumajandustootjate positsiooni tarneahelas.

Tulundusühistuseaduse kohaselt võib ühistu liikmeks astuda füüsiline isik või juriidiline isik. Seega, tootjaorganisatsioonina tunnustamist taotleva tulundusühistu liikmeks võib olla ka tulundusühistu, kui nimetatud tulundusühistu (liikmeks olev tulundusühistu) vastab tunnustamist taotleva tootjaorganisatsiooni liikmetele sätestatud nõuetele. See tähendab siis, et tootjaorganisatsiooni liikmeks olev tulundusühistu ei tohi olla seotud valitseva mõju kaudu konkurentsiseaduse § 2 lõike 4 tähenduses teiste liikmetega ning toodab põllumajandustoodet, mille kohta tunnustamist taotletakse.

Kohtulahendis C-183/22 on selgitatud, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1308/2013 ei välista, et tootjaorganisatsioonil on lisaks tootjatele ka mittetootjatest liikmed, kuid tootjaorganisatsioon peab olema asutatud ja kontrollitud tootjate poolt. Seetõttu tuleb kontrollida, et tootjaliikmetel oleks tootjaorganisatsioonis vähemalt häälteenamus ja et mittetootjatest liikmetel ei oleks muid otseseid või kaudseid võimalusi tootjaorganisatsiooni tegevuse tegelikuks kontrollimiseks. Seega, et tootjaorganisatsiooni liikmetest enamuse peavad moodustama n.ö tootjaliikmed ehk füüsiline isik või juriidiline isik, kes toodab põllumajandustoodet, mille kohta tunnustamist taotletakse.

Tulundusühistuseaduse § 4 kohaselt võib ühistu asutada vähemalt kaks isikut, kuid võttes arvesse tunnustatud tootjaorganisatsiooni eesmärke ja olemust (tugevdada põllumajandustootjate positsiooni tarneahelas, pakkuda liikmetele tehnilist ja logistilist tuge, konkurentsireeglite erandid), siis on oluline, et tootjaorganisatsioonina tunnustamist saaksid taotleda need tulundusühistud, kellel on võimekus tootjaorganisatsiooni eesmärke täita. „Eesti maaelu arengukava 2014–2020“ toetusmeetmete kaudu on soodustatud põllumajandusühistute loomist, kuid valdavalt on need tulundusühistud väikesed (enamjaolt kuni viieliikmelised) ning killustunud.

Uuringust „Ülevaade põllumajandustootjate tulundusühistutest Eestis“ selgus, et enamus (49%) aktiivsetest ühistutest on väikesed, kuni viie liikmega. Samuti selgus uuringust, et suurema liikmete arvuga ühistud teenivad suurema tõenäosusega kasumit ning on jätkusuutlikumad. Põllumajandusühistute väiksus, killustatus ning suhteliselt suur kahjumit teenivate ühistute protsent kinnitab ühistute vähest omafinantseerimise võimekust, mis omakorda takistab ühistegevuse arengut. Eelnõuga sätestatakse erinevates sektorites tegutsevatele tootjaorganisatsioonidele erinevad minimaalsed sõltumatute liikmete arvud, et ergutada ühistuid tootjaorganisatsioonidena tunnustamist taotlema ja suurendama nii oma liikmete arvu kui ka müügitulu. Alla viie liikmelise liikmete arvuga tootjaorganisatsioonil ei ole tõenäoliselt olulist turujõudu, et pidada läbirääkimisi toidu tarneahela teiste osalistega, mis on tootjaorganisatsioonide loomise ja tunnustamise üks peamistest eesmärkidest. EL-is on tootjaorganisatsioonide liikmete arv enamasti vahemikus 100–1000 põllumajandustootjat ja maksimaalse liikmete arvu kohta piiranguid ei ole.

Eelnõu § 2 lõikes 5 sätestatakse, et piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni sõltumatute liikmete hulka võib arvata ka piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni liikmeks oleva tulundusühistu kõik sõltumatud liikmed, kuid sellisel juhul seda tulundusühistut ennast liikmeks ei arvata.

Kui tunnustamist taotleb tulundusühistu või SCE, kelle liikmeteks on nii põllumajandustootjad kui ka tulundusühistud, siis võib arvata piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni tunnustamise taotlemisel tootjaorganisatsiooni liikmete hulka lisaks põllumajandustootjatele, kes kuuluvad otse tootjaorganisatsiooni liikmete hulka, ka tootjaorganisatsiooni liikmeks oleva tulundusühistu kõik sõltumatud liikmed, kes kuuluvad kaudselt tootjaorganisatsiooni liikmete

hulka. Sellisel juhul, kui tootjaorganisatsiooni liikmete hulka arvatakse tema liikmeks oleva tulundusühistu kõik sõltumatud liikmed, seda tulundusühistut ennast tootjaorganisatsiooni liikmeks ei arvata. Seega arvatakse sellisel juhul tootjaorganisatsiooni liikmete hulka nii tootjaorganisatsiooni otseliikmed (põllumajandustootjad, sealhulgas tulundusühistud) kui ka need põllumajandustootjad, kes kuuluvad tootjaorganisatsiooni liikmete hulka tootjaorganisatsiooni liikme ehk tulundusühistu kaudu. Näiteks kui tunnustamist taotleb tulundusühistu A, kelle liikmeteks on viisteist põllumajandustootjat ja tulundusühistu B, kelle liikmeteks on omakorda viiestest põllumajandustootjat, siis kokku on tunnustamist taotleval tulundusühistul A 30 liiget. Seega lähevad taotleja liikmete puhul arvesse ka teise ringi tulundusühistu liikmed, kuid mitte see tulundusühistu ise, kelle liikmed arvatakse taotleja liikmete hulka. Kui tulundusühistusse B kuulub tulundusühistu C, siis tulundusühistu C liikmeid enam tunnustamist taotleva tulundusühistu A liikmete hulka ei arvestata, vaid tulundusühistu C loetakse tulundusühistu B üheks liikmeks. Tulundusühistu C liikmed ei lähe arvesse, sest nendele liikmetele on tunnustatud tootjaorganisatsiooni tegevuse mõju liiga kaudne.

Erinevalt teistest sektoritest arvestatakse piima- ja piimatootesektoris tootjaorganisatsiooni sõltumatute liikmete hulka ka need sõltumatud põllumajandustootjad, kes kuuluvad tunnustamist taotlevasse tootjaorganisatsiooni kaudselt, sest tulundusühistusse või SCE tunnustamine tootjaorganisatsioonina avaldab mõju ka nende tegevusele. Need sõltumatud liikmed, kes kuuluvad tunnustamist taotlevasse tulundusühistusse või SCE-sse kaudselt (kuuluvad taotleja liikmete hulka taotleja liikme ehk tulundusühistu kaudu), võetakse tootjaorganisatsiooni liikmena arvesse üksnes tootjaorganisatsiooni tunnustamise taotlemisel tootjaorganisatsiooni sõltumatute liikmete arvu nõude täitmiseks. Nendele nn kaudsetele liikmetele ei laiene tunnustatud tootjaorganisatsiooni õigused ega kohustused. Vajaliku arvu liikmete kokkuarvestamisel peavad tootjaorganisatsiooni kõik 25 liiget (tootjaorganisatsiooni otsesed ja kaudsed liikmed omavahel) olema sõltumatud.

Eelnõu § 2 lõikes 6 kehtestatakse tootjaorganisatsioonile turustatava toodangu miinimumväärtused. Tootjaorganisatsiooni tunnustamist saab taotleda Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 1 lõikes 2 loetletud põllumajandussektorites (nt teravili, puu- ja köögiviljad, veise- ja vasikaliha, piim- ja piimatooted, sealih, lamba- ja kitseliha, muud tooted), mis hõlmab EL-i toimimise lepingu I lisas loetletud tooteid, v.a kalapüügi- ja vesiviljelustooted. Näiteks õlikultuurid ja kaunviljad kuuluvad muude toodete alla, seega kui tootjaorganisatsioon soovib ennast tunnustada kaunvilja osas, peab ta vastama muu põllumajandustoote müügitulu väärtusele, milleks on 100 000 eurot. Kui tunnustamist taotleb teraviljatootja, kes lisaks teraviljale kasvatab ka kaunvilja ja/või õlikultuure, võib teraviljale kehtestatud müügitulu väärtuse (6 000 000 euro eest) hulka arvestada ka kaunvilja ja/või õlikultuuri müügitulu.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 154 lõike 1 punkti b kohaselt kehtestab turustatava toodangu miinimumkoguse või -väärtuse liikmesriik.

Kuna Eestis on nii ühistuline tegevus kui ka põllumajanduses tegutsevate tulundusühistute müügitulud erinevates sektorites väga erinevad, siis lähtuti turustatava toodangu miinimumväärtuste kehtestamisel iga sektori hetkeolukorrast ning seetõttu on tunnustamist taotlevatele tootjaorganisatsioonidele kehtestatud sektorite kaupa erinevad miinimumväärtused. 2022. aastal Põllumajandusuuringute Keskuse avaldatud uuringust

„Ülevaade põllumajandustootjate tulundusühistutest Eestis ³ “ selgus, et enim põllumajanduslikke tulundusühistuid on registreeritud teraviljasektoris (64) ning piima- ja piimatootesektoris (21). Puu- köögiviljasektoris tegutseb vaid viis ja kartulikasvatases kaks tulundusühistut. Aktiivselt tegutsenud ühistute summaarne müügitulu oli 2020. aastal 311 miljonit eurot. Kogu müügitulust 47% teenisid teraviljasektoris kuuluvad ühistud ning 45% piimasektoris tegutsevad ühistud. Müügitulu liikme kohta arvatuna näitas suuremaid sissetulekuid samuti peamistes põllumajandustootmise tegevusvaldkondades: piimasektoris teeniti ühe liikme kohta müügitulu 318 738 eurot ning teraviljasektoris 256 247 eurot.

Seega on erinevates sektorites olukord erinev ja turustatavate koguste miinimumväärtuste kehtestamisel võeti arvesse sektorites valitsevat hetkeolukorda, ühistute arvu, müügitulu suurust ja võimalust põllumajandustootjate ühinemiseks erinevates sektorites. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 154 lõige 1 punkt b kohaselt liikmesriigi kehtestatud turustatud toodangu väärtus ja ka liikmete arv ei tohiks takistada tunnustamast tootjaorganisatsioone, kes tegelevad väikesemahulise tootmisega.

Eelnõu § 2 lõike 7 kohaselt juhul, kui tootjaorganisatsioon on tegutsenud alla kolme majandusaasta, peab ta taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaastal või taotluse esitamisele vahetult eelnenud kahe majandusaasta keskmisena olema turustanud vähemalt üht lõikes 6 nimetatud põllumajandustoodet samas lõikes sätestatud väärtuses.

Arvestades põllumajandussektori eripära, mis tähendab, et müügitulusid mõjutavad erinevad põllumajandustootjatest sõltumatud tegurid, nagu näiteks ebasoodsad ilmastikutingimused, hindade kõikumine, taime- ja loomahaigused, võetakse turustatava toodangu miinimumväärtuse arvutamisel arvesse tootjaorganisatsiooni tunnustamise taotluse esitamisele vahetult eelnenud kolme majandusaasta müügitulude keskmine väärtus. Kuna tootjaorganisatsioonina tunnustamine on ühistegevuse arengu kõrgeim tasand, siis kehtestatakse tootjaorganisatsioonina tunnustamiseks erinevates sektorites taotluse esitamisele vahetult eelnenud kolme majandusaasta müügitulude keskmine väärtus (eelnõu § 2 lõige 6). Samas, kui saavutatakse määruuses kehtestatud taotluse esitamisele vahetult eelnenud kolme majandusaasta müügitulude keskmine väärtus lühema aja jooksul, siis ka need tootjaorganisatsioonid saavad tunnustamist taotleda, eeldusel, et nad on tegutsenud vähemalt ühe majandusaasta. Seega võetakse vähem kui kolm majandusaastat tegutsenud tootjaorganisatsiooni puhul turustatava toodangu väärtuse arvutamisel arvesse tootjaorganisatsiooni tunnustamise taotluse esitamisele vahetult eelnenud ühe või kahe majandusaasta müügitulude keskmine väärtus.

Eelnõu § 2 lõike 8 kohaselt piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon peab tarnima taotluse esitamise kuule vahetult eelnenud 12 kuu jooksul toorpiima vähemalt viis protsenti ning piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon, kelle tegevuskoht on Saare maakonnas, vähemalt neli protsenti Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 149 lõike 5 alusel avaldatud Eesti toorpiima kogusest.

Minimaalse piimakoguse kriteerium, mille kohaselt peab tootjaorganisatsioon tunnustuse saamiseks tarnima kalendriaastas vähemalt viis protsenti Eestis toodetud toorpiimast on olnud aastaid sama. Sellise lävendi kehtestamisel on lähtutud asjaolust, et ühelt poolt oleks see

³ Põllumajandusuuringute Keskuse tehtud uuring on kättesaadav veebilehel https://www.pikk.ee/wp-content/uploads/2022/11/Pollumajandustootjate_tulundusuhistud_uuringuaruanne_2022.pdf

piisavalt madal ning ei vähendaks tootjate initsiatiivi hinnaläbirääkimiste võimaluse kasutamiseks. Teisalt peab koondatav piimakogus olema piisavalt suur stimuleerimaks tootjaid suuremale koostööle. Tootjaorganisatsioon, mille tegevuskoht on Saare maakonnas peab tunnustuse saamiseks tarnima kalendriaastas vähemalt neli protsenti Eestis toodetud toorpiimast. Minimaalse piimakoguse kriteeriumi vähendamine Saare maakonnas tegutsevatele ühistutele on tingitud asjaolust, et saarel asuvatel ühistutel on tulenevalt asukohast piiratud võimalused leida liikmeid mandril tegutsevate tootjate hulgast ning sageli on suuremad kulud toorpiima tarnimisel mandrile. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 154 lõige 1 punkt b kohaselt kehtestab liikmesriik turustatava toodangu miinimumkoguse, mida tootjaorganisatsioon peab oma tegutsemispiirkonnas tagama, Saare maakonda saab lugeda eraldi tegutsemispiirkonnaks ning võttes arvesse seal tegutsemisel tulenevaid piiranguid kehtestataksegi Saare maakonnale erand, et motiveerida ka selle piirkonna põllumajandustootjaid koonduma ühistusse ning taotlema tunnustust tootjaorganisatsioonina tegutsemiseks.

Piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni minimaalse tarnitava toorpiima koguse nõude täitmise arvestamisel võetakse aluseks taotluse esitamise kuule eelnenud 12 kuu jooksul tarnitud toorpiima kogus. Et tunnustamise taotlust on võimalik esitada aasta ringi, lähtutakse siin minimaalse toorpiima koguse nõude täitmise arvestamisel tootjaorganisatsiooni poolt tunnustamise taotluse esitamisele eelneva 12 kuu jooksul tarnitud toorpiima kogusest.

Eelnõu § 2 lõike 9 kohaselt peab tootjaorganisatsioonil olema põhikiri, millega peab olema muu hulgas ette nähtud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklis 153 või piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsiooni puhul artikli 161 lõikes 1 sätestatud tingimused.

Tootjaorganisatsiooni põhikiri nõuab tootjatest liikmetelt näiteks aruandlust toodangu ja turustamise kohta ning kuulumist toote puhul ainult ühte tootjaorganisatsiooni. Põhikirjas sätestatakse ka eeskirjad, mis võimaldavad tootjaliikmetel oma organisatsiooni ja selle otsuseid demokraatlikult kontrollida, uute liikmete vastuvõtmise eeskirjad jne.

Piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioonil peab olema Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 161 lõike 1 punktidele a, b ja c vastav põhikiri. Vastavalt artikli 161 lõikes 1 sätestatule võivad liikmesriigid tunnustada tootjaorganisatsioone, mis koosnevad piima- ja piimatootesektoris tegutsevatest tootjatest, on loodud nende algatusel ning järgivad konkreetset eesmärki (selle tagamine, et tootmine kavandatakse ja kohandatakse vastavalt nõudlusele, eriti kvaliteedi ja kvantiteedi osas, tarnete koondamine ja nende liikmete toodete turuleviimine, tootmiskulude optimeerimine ja omahindade stabiliseerimine). Tootjaorganisatsioonil peab olema miinimumarv liimeid (25 sõltumatut liiget) ja see peab tagama oma tegutsemispiirkonnas turustatava toodangu miinimumkoguse (viis protsenti, Saare maakonnas neli protsenti). Tootjaorganisatsioonil peab olema piisavad tõendid selle kohta, et nad suudavad pikema aja jooksul nõuetekohaselt ja tõhusalt ning tarneid koondades tegutseda ning põhikiri, mis vastab eelnevalt kirjeldatule.

Eelnõu § 2 lõike 10 kohaselt puu- ja köögiviljasektoris tegutseval tootjaorganisatsioonil peab lisaks olema põhikirjas ette nähtud, et viie sõltumatu liikmega tulundusühistust väljaastumiseks esitab liige kirjaliku avalduse vähemalt kuus kuud enne väljaastumist, ning rohkem kui viie sõltumatu liikmega tulundusühistust väljaastumiseks vähemalt kolm kuud enne väljaastumist. Väljaastumise korral lõpeb liikmelisus jooksva majandusaasta lõppedes.

Alus nõude kehtestamiseks tuleb komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2017/891⁴ artiklist 6 ja antud artikli kohaselt on liikmesuse miinimumkestus tootjaorganisatsiooni liikmeks olemisel vähemalt üks aasta. Kui tootjaorganisatsioonina tunnustust taotleb puu- ja köögivilja sektoris tegutsev tulundusühistu, siis teeb Registrite ja Informatsiooni Amet (edaspidi *PRIA*) kohapealset kontrolli komisjoni rakendusmääruse (EL) 2017/892⁵ artikli 24 lõike 1 kohaselt. Kohapealse kontrolli käigus kontrollitakse puu- ja köögivilja sektoris tegutseva tootjaorganisatsiooni või tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamiskriteeriumite täitmist.

Eelnõu § 2 lõike 11 kohaselt, kui puu- ja köögiviljasektoris tegutseval tootjaorganisatsioonil on põhikirjas ette nähtud, et tootjaliige võib müüa toodet otse tarbijale, võib väljaspool tootjaorganisatsiooni turustatud asjaomase toodangu väärtus komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2017/891 artikli 12 lõike 2 kohaselt olla kuni 25 protsenti selle tootjaliikme turustatava asjaomase toodangu väärtusest. Tegemist on täiendava sättega Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklile 160, mis ütleb, et puu- ja köögiviljasektori tootjaorganisatsiooni põhikirjas nõutakse, et selle tootjaliikmed turustaksid kogu oma toodangu tootjaorganisatsiooni kaudu.

Eelnõu §-s 3 sätestatakse nõuded tootjaorganisatsioonide liidule. Tootjaorganisatsioonide liiduna võib tunnustada vähemalt kahe samas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 1 lõikes 2 nimetatud sektoris tunnustatud tootjaorganisatsiooni asutatud tulundusühistut, kes vastab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklis 156 sätestatud nõuetele.

Tootjaorganisatsioonide liit koosneb konkreetse sektori vähemalt kahest tunnustatud tootjaorganisatsioonist, tegeleb vähemalt ühe tegevusega, näiteks ühine töötlemine, turustamine, pakendamine ja järgib konkreetset eesmärki, näiteks tootmise kavandamine, pakkumiste koondamine, tootmiskulude optimeerimine. Näiteks sealihasektoris tegutsev tunnustatud tootjaorganisatsioon ei saa moodustada tunnustatud tootjaorganisatsioonide liitu koos veiseliha-sektoris tegutseva tunnustatud tootjaorganisatsiooniga, sest tunnustatud tootjaorganisatsioonide liidu saavad moodustada sama sektori tunnustatud tootjaorganisatsioonid.

Tootjaorganisatsioonide liidud on katusorganisatsioonid, mis tegutsevad kahe või enama tunnustatud tootjaorganisatsiooni nimel ja mis luuakse tegevuste läbiviimiseks, mida tootjaorganisatsioonid ei teosta või ei saa tõhusalt teostada või mis on sarnased tootjaorganisatsioonide juba läbiviidavatele tegevustele, kuid nad teevad seda suuremal piirkondlikul või riiklikul tasandil. EL-is kokku oli tootjaorganisatsioonide liite 2023. aastal 84, neist enamik tegutsesid Prantsusmaal, Itaalias ja Hispaanias.

Eelnõu §-s 4 sätestatakse taotluse esitamine ja nõuded taotlusele.

⁴ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2017/891, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1308/2013 puu- ja köögivilja ning töödeldud puu- ja köögivilja sektorite osas ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1306/2013 neis sektorites kohaldatavate karistuste osas ja muudetakse komisjoni rakendusmäärust (EL) nr 543/2011 (ELT L 138, 25.5.2017, lk 4).

⁵ Komisjoni rakendusmäärus (EL) 2017/892, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 rakenduseeskirjad seoses puu- ja köögiviljasektori ning töödeldud puu- ja köögivilja sektoriga (ELT L 138, 25.05.2017, lk 57–91).

Eelnõu § 4 lõike 1 kohaselt esitab tootjaorganisatsioon või tootjaorganisatsioonide liit tootjaorganisatsiooni või tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamise taotlemiseks põllumajanduse PRIA-le elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu taotluse. Taotlust saab esitada aastaringselt.

Eelnõu § 4 lõike 2 kohaselt esitab taotleja (tootjaorganisatsioon või tootjaorganisatsioonide liit) taotluses lisaks taotleja andmetele (ärinimi ja äriregistri kood, taotleja esindaja nimi ja kontaktandmed) ka taotluse selgelt sõnastatud sisu ja tulundusühistu või Eestis asuva Euroopa ühistu asutamise kuupäeva.

Eelnõu § 4 lõikes 3 loetletakse andmed, mis tootjaorganisatsioon peab lisaks lõikes 2 nimetatud andmetele esitama. Tootjaorganisatsioon esitab taotluses tulundusühistu nende sõltumatute liikmete nimekirja, kes toodavad tooteid, mille kohta tunnustamist taotletakse. Tulundusühistu mittetootjatest liikmete arv esitakse juhul, kui tulundusühistul on liikmeteks mittetootjatest liikmeid. Andmeid sõltumatute liikmete arvu kohta on vaja liikmesriikide poolt komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2016/232⁶ artiklis 5 sätestatud teadete edastamiseks Euroopa Komisjonile.

Taotlusel peab olema välja toodud tulundusühistu tegevus ja eesmärk ning toode või puu- ja köögiviljasektori puhul tooterühm, mille kohta tunnustamist taotletakse. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 1308/2013 artikli 152 lõige 1 punktide b ja c kohaselt peab tootjaorganisatsiooni tegelema vähemalt ühe tegevusega (nt ühine töötlemine, turustamine, pakendamine, kvaliteedikontroll, sisendite ühishanked) ning järgima vähemalt ühte konkreetset eesmärki (nt tootmise kavandamine, pakkumise koondamine ja toodete turuleviimine, tootmiskulude optimeerimine).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 1308/2013 artikli 160 kohaselt peab puu- ja köögiviljasektoris tegutsev tootjaorganisatsioon järgima vähemalt ühte loetletud eesmärkidest:

- 1) selle tagamine, et tootmine kavandatakse ja kohandatakse vastavalt nõudmisele, eriti kvaliteedi ja kvantiteedi osas;
- 2) pakkumise koondamine ja liikmete toodete turuleviimine, sealhulgas otseturunduse kaudu;
- 3) tootmiskulude ja investeeringutasuvuse optimeerimine reageerimaks keskkonnavalastele ja loomade heaolu standarditele, ning omahindade tasakaalustamine.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 1308/2013 artikli 161 kohaselt võib piima- ja piimatootesektoris tegutsev tootjaorganisatsioon järgida ühte või mitut loetletud eesmärkidest:

- 1) selle tagamine, et tootmine kavandatakse ja kohandatakse vastavalt nõudlusele, eriti kvaliteedi ja kvantiteedi osas;
- 2) tarnete koondamine ja nende liikmete toodete turuleviimine;
- 3) tootmiskulude optimeerimine ja omahindade stabiliseerimine.

Taotlusel esitatakse ka turustatud toodete loetelu ja väärtus (eurot/aastas) või taotluse esitamise kuule eelneva 12 kuu jooksul tulundusühistu tarnitud toorpiima kogused kilogrammides kuude kaupa kui taotlejaks on piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon. PRIA võib nõuda tootjaorganisatsioonilt piima- ja piimatootesektori tunnustamise taotlemisel lisadokumente toorpiima koguse kohta.

Eelnõu § 4 lõikes 4 sätestatakse, millised dokumendid esitab tootjaorganisatsioon koos taotlusega.

⁶ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2016/232, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1308/2013 tootjate koostöö teatavate üksikasjade osas (ELT L 044 19.2.2016, lk 1).

Koos taotlusega esitatakse järgmised dokumentid:

- 1) tulundusühistu või Eestis asuva Euroopa ühistu põhikiri ja tema liikmete nimekiri;
- 2) tootjaorganisatsiooni sõltumatute liikmete toodetavate nende toodete nimekiri, mille kohta tunnustamist taotletakse ning andmed nende toodete koguseliste näitajate (kasvupind, loomühikute arv) kohta. Need andmed esitatakse kõikide põllumajandustoodete sektorite, va piima- ja piimatootesektori kohta. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 1308/2013 I lisas on loetletud erinevate sektorite alla kuuluvad põllumajandustooted, mida arvestatakse konkreetse sektori toodete hulka;
- 3) asjakohane dokument, mis tõendab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 154 lõike 1 punktis c sätestatud nõude täitmist. Selleks dokumendiks võib olla arve või tehtud väljamakset tõendav dokument selle kohta, et tulundusühistul on olemas või on võimalik kasutada tööjõudu, seadmeid ja tehnikat. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 154 lõike 1 punkti c kohaselt peab tunnustamist taotlev tootjaorganisatsioon esitama tegevuste elluviimise kohta piisavaid tagatisi nii kestuse kui ka tõhususe, inimressursi, seadmete ja tehnika liikmete kasutusse andmise ja asjakohasel juhul pakkumise koondamise seisukohast lähtudes;
- 4) tulundusühistu otsus selle kohta, kui suure osa turustatava toodangu väärtusest kohustab tulundusühistu oma tootjaliikmel turustada tulundusühistu kaudu kui taotlejaks on puu- ja köögiviljasektoris tegutsev tulundusühistu. Komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2017/891 artikli 12 lõike 2 kohaselt ei või tootjaliikmete poolt väljaspool tootjaorganisatsiooni turustatud toodangu maht või väärtus ületada 25% tootjaliikme turustatavast toodangust;
- 5) tulundusühistu otsus selle kohta, kas ja millistel tingimustel lubab tulundusühistu komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2017/891 artikli 12 lõike 1 punkti a alusel oma tootjaliikmel müüa toodet otse tarbijale kui taotlejaks on puu- ja köögiviljasektoris tegutsev tulundusühistu.

Tootjaorganisatsiooni tunnustamise taotlemine toimub ainult elektrooniliselt ehk taotlus koos eelnõus sätestatud dokumentidega esitatakse vaid PRIA e-teenuse keskkonna kaudu, seega puudub vajadus taotlusvormi avaldamiseks PRIA veebilehel.

Eelnõu § 5 lõigetes 1–3 sätestatakse taotluse menetlemine.

Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 76 kohaselt on tootjaorganisatsiooni tunnustamine menetlus, mille käigus hinnatakse taotleja vastavust Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 II osa II jaotise III peatükis ja teistes asjakohastes Euroopa Liidu õigusaktides ning ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuetele. Paragrahvi 76 kohaselt peab tootjaorganisatsioon teavitama PRIA-t oma liikmeskonna muutmisest ning põhikirja ja tootjaorganisatsioonina tegutsemise muude oluliste asjaolude muutumisest. Tootjaorganisatsiooni tunnustatakse tähtajatult.

Tootjaorganisatsiooni tunnustamise taotluse kontrollimine toimub kooskõlas Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse §-ga kaheksa. Riikliku järelevalve erimeetmed ja erisused on sätestatud Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse §-des 120 ja 121.

PRIA teeb tootjaorganisatsiooni tunnustamise otsuse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 71 lõike 1 alusel nelja kuu jooksul nõuetekohase taotluse ja sellele lisatud dokumentide esitamisest arvates. PRIA teeb tootjaorganisatsiooni

tunnustamisest keeldumise otsuse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 71 lõike 2 sätestatud alustel.

PRIA võib tootjaorganisatsiooni tunnustamise otsuse kehtetuks tunnistada Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 71 lõike 3 sätestatud alustel või kui tunnustatud tootjaorganisatsioon esitab sellekohase kirjaliku taotluse.

Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 71 lõike 3 kohaselt otsustatakse taotluse rahuldamise otsuse kehtetuks tunnistamine, kui põllumajandustoodete ühise turukorralduse abinõude rakendamise korral ilmnevad pärast taotluse rahuldamise otsuse tegemist § 71 lõikes 2 sätestatud asjaolud (isik, taotlus või kavandatav tegevus ei vasta ettenähtud nõuetele, isik ei esita ega tee teatavaks menetluses tähtsust omavaid asjaolusid ja tõendeid või takistab kohapealse kontrolli tegemist, taotluses või taotluse menetluse käigus on teadlikult esitatud valeandmeid) või isik ei võimalda teostada riiklikku järelevalvet esitatud nõuete täitmise üle.

Eelnõu §-s 6 sätestatakse teavitamine.

Eelnõu § 6 lõikes 1 sätestatakse, et tunnustatud tootjaorganisatsioon ja tunnustatud tootjaorganisatsioonide liit esitavad PRIA-le elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu iga aasta 1. novembriks komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2016/232 artikli 5 lõikes 2 sätestatud andmed.

Komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2016/232 artiklis 5 sätestatakse teave, mille liikmesriigid peavad tootjaorganisatsioonide ja nende liitude kohta Euroopa Komisjonile teatama. Enamik andmeid on administratiivsed ja tootjaorganisatsioonide poolt eraldi teatamist ei vaja. Nimetatud määrus artikli 5 lõike 2 kohaselt peavad liikmesriigid teatama komisjonile iga aasta 15. novembriks määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 1 lõikes 2 loetletud põllumajandustoodete eri sektorite kaupa rühmitatud tunnustatud riiklike ja riikidevaheliste tootjaorganisatsioonide ja nende tunnustatud liitude kohta järgmise teabe:

- a) turustatud toodangu väärtus üksuse kohta, kindlaks määratud vastavalt komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2022/126 artiklitele 31 ja 32, ning vajaduse korral iga toote või toodete loetelu kohta, mille kohta tunnustus anti. Kui andmed turustatud toodangu kohta puuduvad, edastatakse väärtus „0“;
- b) piima- ja piimatootesektoris tunnustatud üksuste puhul, kui see on asjakohane, iga üksuse toodetud turustatava toorpiima aastane maht tootjaliikmesriigi kaupa riikidevahelise organisatsiooni puhul;
- c) puu- ja köögiviljasektoris tunnustatud üksuste puhul värskest turustamiseks mõeldud toodangu osa ja töötlemiseks mõeldud toodangu osa väärtuse ja mahu järgi.

Eelnevast tulenevalt sätestataksegi, et vastavad andmed peavad tunnustatud tootjaorganisatsioonid ja tunnustatud tootjaorganisatsioonide liidud edastama PRIA-le iga aasta 1. novembriks.

Eelnõu § 6 lõikes 2 sätestatakse, et tunnustatud piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon ning tunnustatud piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioonide liit esitavad PRIA-le elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 511/2012⁷ artikli 2 lõike 2 kohaselt enne läbirääkimiste algust

⁷ Komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 511/2012 nõukogu määruses (EÜ) nr 1234/2007 sätestatud tootjaorganisatsioone ja tootmisharudevahelisi organisatsioone ning lepingute sõlmimiseks peetavaid

läbiräägitava hinnangulise tootmismahu ja eeldatava toorpiima koguse tarneperioodi kohta teatise. Nimetatud teatis peab sisaldama tunnustatud tootjaorganisatsiooni või tootjaorganisatsioonide liidu ärinime, äriregistri kood ning tema esindaja nimi ja kontaktandmed. Teatisele tuleb märkida ka läbiräägitav hinnanguline toorpiima kogus kilogrammides ja läbiräägitava toorpiima koguse eeldatava tarneperioodi algus- ja lõppaeg.

Läbirääkimiste alused lepingute sõlmimiseks piima- ja piimatootesektoris on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artiklis 149. Tunnustatud piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon või tootjaorganisatsioonide liit võib pidada tema liikmeks olevate põllumajandustootjate nimel kogu või osa nende ühistoodangu osas läbirääkimisi lepingute üle, mis käsitlevad toorpiima tarnimist põllumajandustootjalt toorpiima töötlejale või kogujale.

Nimetatud läbirääkimistega hõlmatud toorpiima kogus ei tohi ületada nelja protsenti liidu kogutoodangust ja läbirääkimistega hõlmatud toorpiima kogus, mida toodetakse või tarnitakse konkreetses liikmesriigis, ei tohi ületada 33 protsenti selle liikmesriigi kogutoodangust. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 artikli 149 lõige 2 punkti f kohaselt võib läbirääkimisi pidada tingimusel, et tootjaorganisatsioon teavitab pädevaid asutusi liikmesriigis või liikmesriikides, kus ta tegutseb, selliste läbirääkimistega hõlmatud toorpiima kogusest.

Eelnõu § 6 lõige 3 kohaselt esitavad tunnustatud piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioon ning tunnustatud piima- ja piimatootesektori tootjaorganisatsioonide liit PRIA-le elektrooniliselt PRIA e-teenuse keskkonna kaudu komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 511/2012 artikli 2 lõike 3 kohaselt iga aasta 31. jaanuariks tegelikult tarnitud toorpiimakoguse kohta teatise.

Lisaks tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu andmetele ja taotleja äriregistri koodile, tuleb teates märkida kalendriaasta, mille kohta andmed esitatakse. Teatisele peab märkima läbirääkimiste teel sõlmitud lepingute alusel eelnenud kalendriaastal tegelikult tarnitud toorpiimakoguse kilogrammides ning toorpiima tootmise koha ja kui toorpiima tootmiskohad on erinevad, peab teatama koha, kui toimub toorpiima tarnimine. Kui tunnustatud tootjaorganisatsioonil või tunnustatud tootjaorganisatsioonide liidul on sõltumatuid liikmeid teistest liikmesriikidest, tuleb teatisele märkida tegelikult tarnitud toorpiimakogus liikmesriikide kohta.

Eelnõu §-ga 7 tunnistatakse kehtetuks maaeluministri 9. juuni 2016. a määrus nr 38 „Tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamine“.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu väljatöötamisel võeti aluseks järgmised EL-i õigusaktid:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1308/2013, millega kehtestatakse põllumajandustoodete ühine turukorraldus ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 922/72, (EMÜ) nr 234/79, (EÜ) nr 1037/2001 ja (EÜ) nr 1234/2007 (ELT L 347, 20.12.2013, lk 671–854);
- 2) Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2017/891, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1308/2013 puu- ja köögivilja ning töödeldud puu- ja köögivilja sektorite osas ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1306/2013 neis sektorites

läbirääkimisi ja lepingulisi suhteid käsitlevate teatamiste kohta piima- ja piimatootesektoris (ELT L 156, 16.06.2012, lk 39–40).

kohaldatavate karistuste osas ja muudetakse komisjoni rakendusmäärust (EL) nr 543/2011 (ELT L 138, 25.05.2017, lk 4–56);

3) Komisjoni rakendusmäärus (EL) 2017/892, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1308/2013 rakenduseeskirjad seoses puu- ja köögiviljasektori ning töödeldud puu- ja köögivilja sektoriga (ELT L 138, 25.05.2017, lk 57–91);

4) Komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 511/2012 nõukogu määruses (EÜ) nr 1234/2007 sätestatud tootjaorganisatsioonide ja tootmisharudevahelisi organisatsioonide ning lepingute sõlmimiseks peetavaid läbirääkimisi ja lepingulisi suhteid käsitlevate teatamiste kohta piima- ja piimatootesektoris (ELT L 156, 16.06.2012, lk 39–40);

5) Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2016/232, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1308/2013 tootjate koostöö teatavate üksikasjade osas (ELT L 044 19.2.2016, lk 1).

Nimetatud Euroopa Liidu õigusaktid on kättesaadavad Euroopa Liidu Teataja veebilehel <https://eur-lex.europa.eu>.

4. Määruse mõjud

Eelnõu võimaldab Eestis rakendada EL-i ühise turukorralduse raames põllumajandustootjate positsiooni parandamiseks tootjaorganisatsioonide ja tootjaorganisatsioonide liitude tunnustamist.

Määrusel on positiivne mõju, sest see aitab kaasa koostöö suurenemisele põllumajandussektoris läbi põllumajandustootjate koondumise tootjaorganisatsioonidesse. Läbi tootjaorganisatsioonide ja nende liitude on organisatsioonid jätkusuutlikumad pakkumaks oma liikmetele (põllumajandustootjatele) soodsamaid võimalusi toodete töötlemiseks ja turustamiseks, tagamaks seeläbi stabiilsemad hinnad ja parema läbirääkimispositsiooni.

Määrus on ette valmistatud asendamaks maaeluministri 9. juuni 2016. a määrust nr 38 „Tootjaorganisatsiooni ja tootjaorganisatsioonide liidu tunnustamine“ uue terviktekstiga. Eelnõus on võrreldes varasemalt kehtinud määrusega tehtud muudatused võttes arvesse konkreetse põllumajandussektori eripärast ja arengust eri sektorite tootjaorganisatsioonide tunnustamiseks minimaalne sõltumatute liikmete arv ja minimaalne turustatava toodangu väärtus, lisaks on täpsustatud tootjaorganisatsioonide liite puudutavaid sätteid. Tunnustamise taotlemise protsessis sisulisi muudatusi ei tehta. Uue tervikteksti koostamine tagab määruse rakendamisel parema õigusselguse ning loob tunnustamist taotlevale tootjaorganisatsioonile ja tootjaorganisatsioonide liidule paremad ja selgemad tingimused tunnustamise taotlemiseks. Tehtavate muudatustega ei suurene tunnustamist taotlevate tootjaorganisatsioonide ja tootjaorganisatsioonide liitude halduskoormus.

Määruse kehtestamine ei too endaga kaasa organisatsioonilisi muudatusi avalikus sektoris. Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi haldusalas ei muutu määruse jõustumisel ülesannete ega pädevuse jaotus.

Määruse rakendamisest ei tulene välissuhetealast, sotsiaalset, sealhulgas demograafilist mõju, samuti ei oma määruse muudatused mõju riigi julgeolekule, elu- ja looduskeskkonnale, regionaalarengule ega kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse rakendamiseks vajalikke menetlustoiminguid teeb PRIA, kellel on olemas määruse menetlemiseks vajalik haldussuutlikkus ja tehniline võimekus.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulutusi riigieelarvest.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile.